

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

Oppimisvaikeudet lukiossa

Yhteenveto verkkokoulutuksen sisällöistä

Tässä yhteenvedossa

- Lukitaitojen ja tuottavan kirjoittamisen ymmärtäminen ja tukeminen
- Oppimisen tuki lukiossa - ryhmähallinta ja eriyttäminen
- Oppimismotivaatio ja sen tukeminen
- Oppimisvaikeuksien vaikutus myöhempään elämään ja suojaavat tekijät

Lukitaitojen ja tuottavan kirjoittamisen ymmärtäminen ja tukeminen

Tiivistelmä Ulla Leppäsen luennoista

Luetun ymmärtämisen vaikeudet

- Luetun ymmärtämisen vaikeudet voivat ilmetä haasteina **yhdessä tai useammassa** seuraavista taustataidoista:
 - Tekninen lukutaito
 - Kuullun ymmärtäminen, sanavarasto, kielellinen päättely, sananlöytäminen
 - Muistikapasiteetti
 - Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen pulmat
 - Passiivinen lukutyyli
 - Motivaatio ja minäkäsitys
- Luetun ymmärtämisen vaikeutta arvioidaan edellä kuvattujen taustataitojen perusteella (lukiseulat, laadullinen arviointi)
- Nuorten ja aikuisten luetun ymmärtämisen vaikeuden arviointiprosessi on **vuorovaikutuksellinen**

Luetun ymmärtämisen tukeminen

- **Yksilötasolla**
 - Aktiivinen ja kielellistävä taitojen mallintaminen (esim. ”selitä minulle”)
 - Värikoodit (esim. asian vaikeustason mukaan)
 - Pääpaino aluksi **strategian** omaksumisessa: työkalut, ”Miten?”
 - Motivaation ja itseluottamuksen vahvistaminen
- **Ryhmätasolla**
 - Ilmapiirin sallivuus
 - Visuaaliset keinot
 - Mallivastaukset ja valmiit kysymykset ennen koetta

Tuottavan kirjoittamisen vaikeudet

- Tuottavan kirjoittamisen vaikeudet voivat ilmetä haasteina esimerkiksi seuraavissa taustataidoissa:
 - Oikeinkirjoitus
 - Hienomotoriikka
 - Sanavarasto ja mielestä hakeminen
 - Toiminnanohjaus ja tarkkaavuus (esim. keskittyminen pitkäkestoiseen kirjoittamiseen, suunnitelmien luominen ja muuttaminen, tavoitteenasettelu)
 - Työmuistin kapasiteetti (esim. idean jalostaminen)
- Haasteet voivat ilmetä yhdellä tai useammalla **tuottavan kirjoittamisen osa-alueella** (suunnittelu, tuottaminen, tarkastelu)

Tuottavan kirjoittamisen tukeminen

- Tuottavan kirjoittamisen taitojen kehittämisessä **opettajan tuki** on erityisen merkittävässä roolissa
- Toimiviksi tukikeinoiksi on havaittu muun muassa:
 - Aktiivinen ja kielellistävä taitojen mallintaminen
 - Metataitojen tukeminen (esim. oman kirjoittamisen tarkistaminen, oman oppimisen ilmaisu)
 - Visuaalisuus valmistautumisvaiheessa (esim. käsitekartat, kuvat, piirrokset)
 - Mallivastaukset ja niiden käsittely

Nettilukutaito

- Nettilukutaidossa yhdistyvät tekninen lukutaito, luetun ymmärtäminen, tarkkaavuus ja toiminnanohjaus, sekä tiedon prosessointi ja yhdisteleminen
- Heikot tiedonhaun strategiat voivat korostua, kun lähdetään etsimään tietoa verkosta:
 - **Tiedonhaku:** heikot lukijat saattavat lukea vain haun otsikon ja päätyvät haun kannalta väärille sivuille
 - **Aktiivinen ja kriittinen ajattelu:** luetun ymmärtäminen ja netistä löydetyn tiedon yhdistely voi olla haastavaa
 - **Hätäisyys:** tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteet vaikeuttavat nettilukemista ja olennaisten asioiden poimimista
- Nettilukutaitoa voidaan **tukea** esimerkiksi informaatioympäristön rajaamisella ja tehtävien vaiheistamisella

Poimintoja oppimispäiväkirjoista

"Mikäli aika on kortilla moninaisten kurssi- ja oppimistavoitteiden ristitulella, ovat ryhmämuotoiset prosessikirjoittamisen tukimuodot kultaakin arvokkaampia työskentelytapoja."

"Eryityisesti aion käyttää Ulla Leppäsen ideoita luetun ymmärtämisen ja tuottavan kirjoittamisen tukemiseen. Niillä opiskelijoilla, joita minä kohtaan, haasteet tulevat enimmäkseen liiallisista paineista itseään kohtaan."

"Digiloikassa oman toiminnan ohjauksen pulmat hankaloittavat nettilukemista. Pidin erityisesti luennon vaiheistamisen merkityksen korostamisesta. Luotettavuuden arvioinnin pohtiminen tulisi kuulua tärkeänä osana nettilukutaidon opetusta ja ohjausta."

"Aikuisten vaikutus lukivaikeuksien syihin voi olla suuri, eli miten opettaja osaa esim. tukea ja olla mallina toiminnanohjauksessa tai positiivisen kannustamisen kautta vaikuttaa käsitykseen itsestä lukijana. Tämä pysähdytti."

Oppimisen tuki lukiossa - ryhmähallinta ja eriyttäminen

Tiivistelmä Maria Niskakosken
luennosta

Eriyttäminen aineenopetuksessa

- Mitä on eriyttäminen aineenopetuksessa?
 - Eriyttämisen avulla huomioidaan **opiskelijoiden erilaisuus** (oppimistavat ja -valmiudet, emotionaaliset tarpeet, motivaatio) ja **opetusryhmän tarpeet**
 - Eriyttämisen **ulottuvuuksia** ovat opiskelun laajuus, syvyys ja etenemisnopeus
- Eriyttämisen vaihteita
 - Opiskelijaa koskeva **tiedonkeruu** (asiapaperit, havainnot, tuotokset, itsearviointi)
 - Opetuksen **sisällön** eriyttäminen (laatu, ei määrä)
 - Oppimisen **arvioinnin** eriyttäminen (koko prosessin arviointi, kokeiden pilkkominen ja tehtävien ”osittaminen”, lisäaika)
 - Opetuksen **toteutuksen** eriyttäminen (oppimisympäristön piirteet, työtavat, monipuoliset materiaalit, aika, tehtävien määrä, apuvälineet)

Ryhmänhallinta

- Ryhmänhallinta = käyttäytymisen ohjaaminen → Kyky hallita opetustilanteita ei riipu persoonasta, vaan **toimintatavoista**
- Keinoja ja toimintatapoja käyttäytymisen tukemiseen
 - **Luokkahuonetasolla**
 - Turvallinen, osallistava ilmapiiri: millainen peili olet nuorelle?
 - Opettajien saumaton yhteistyö (esim. erityisopettaja työparina)
 - Selkeys odotuksissa, toimintasäännöissä ja ohjeistuksessa
 - Opetuksen laatu: vaihtelu, tehtävien vaikeustaso, kehuminen ja kiittäminen
 - **Yksilötasolla**
 - Valinnanmahdollisuudet
 - Ohjaaminen kohti toivottua käyttäytymistä, mutta johdonmukainen puuttuminen ei-toivottuun käyttäytymiseen (esim. keskustelu opiskelijan kanssa)
 - Toivotun käyttäytymisen pilkkominen pienempiin osataitoihin
 - Välitön palaute käyttäytymisestä: huomaa hyvä!

Palaute käyttäytymisen ja ryhmänhallinnan tukena

- Millaista on **hyvä palaute**?
 - Sisältää suoran kytköksen yksilöllisiin oppimistavoitteisiin
 - Edistymistä kuvaavaa ja konkreettista (esim. “Nyt ohjeiden kuunteleminen loppuun asti sujuu jo paljon paremmin, hienoa!” tai ” “Hyvin kuuntelit/-te ohjeet loppuun asti.”)
 - Säännöllistä ja johdonmukaista
 - Keskittyy tekoon, ei persoonaan
 - Pyrkii tukemaan opiskelijan itsesäätelytaitoja
 - Keskittyy tuloksen sijaan pikemminkin prosessiin
- **Pyri välttämään** palautteenannossa epäselviä ohjeita, kysymyksen muodossa olevia ohjeita, monen ohjeen antamista samanaikaisesti, sekä jatkuvaa ohjeiden toistamista

Poimintoja oppimispäiväkirjoista

"Oman kokemukseni mukaan eriyttäminen on valitettavan vähäistä varsinkaan aineenopettajien keskuudessa. Mielestäni eriyttämisellä voidaan ratkaista monta tilannetta, jossa opiskelija ohjautuu oppimisvaikeuksien takia erityisopettajalle."

"Ylioppilaskirjoitukset ovat aina ohjanneet suurestikin lukio-opetusta ja sen vuoksi on itselläni usein ollut tunne, että kaikilla tulisi olla samat tavoitteet kursseilla. Mutta voisiko eriyttäminen lopulta ollakin keino päästä useamman opiskelijan kohdalla parempiin tuloksiin?"

"Pidän tärkeänä, että nuori ja hänen käytöksensä erotetaan selkeästi toisistaan. Sanon usein haasteellisesti käyttäytyvälle nuorelle, että "pidän sinusta, mutta en pidä käytöksestäsi"."

"Monesti tuntuu, että haluaisi ottaa erityisopetukseen ennemmin aineenopettajan kuin opiskelijan, koska aineenopettajan hallitessa edes jollain lailla eriyttämisen, sillä on suuri merkitys kaikille opiskelijoille ja tuleville opiskelijoille."

Oppimismotivaatio ja sen tukeminen

Tiivistelmä Sami Mätän luennoista

Motivaatio nuoruuden ja aikuisuuden välimaastossa

- **Oppimismotivaatio** muodostuu monista tekijöistä:
 - **Pystyvyydestä** ("osaan asioita")
 - **Tuesta ja yhteenkuuluvuudesta** ("kuulun joukkoon")
 - **Autonomiasta** ("minulla on mahdollisuus päättää asioista")
 - Merkityksestä ("merkitsen jotain maailmassa")
 - Vastuusta ("osallistun yhteisön toimintaan")
 - Vahvasta identiteetistä ("tiedän kuka olen")
 - Sitoutumisesta ("haasteet tuottavat minulle nautintoa")
- Nuoruudessa ulkopuolisten vaatimusten määrä lisääntyy: **Kuinka muuttaa ulkopuolelta tulevat vaatimukset sellaisiksi, että ne tuntuvat jollain tavalla omilta?**

Psyykkiset perustarpeet

Ulkoisen motivaation sisäistyminen

- Psyykkisten perustarpeiden (autonomian, pätevyyden ja yhteenkuuluvuuden) toteutuessa motivaatio voi alkaa muuntua ulkoisesta sisäiseksi:
 1. **Ulkoinen** (motivaatio sidoksissa ulkoisiin palkkioihin ja rangaistuksiin, esim. nuori tekee tehtävät vain, jos siitä seuraa palkinto)
 2. **Sisäistetty**/jossain määrin ulkoinen (itsearvostuksen ja itsetunnon ylläpito, sisäiset palkkiot ja rangaistukset, esim. nuori tekee tehtävät, koska hänen omatuntonsa kolkuttaa)
 3. **Samaistunut**/jossain määrin sisäinen (ulkopuolelta säädellyt tavoitteet sisäistetään henkilökohtaisesti merkityksellisiksi, esim. koulutehtävät koetaan oman elämän kannalta tärkeiksi)
 4. **Sisäinen** (itseohjautuvuus, nautinto, ”oma juttu”, esim. opiskelija tekee alun perin ulkoa ehdotettuja asioita pyytämättä)

Oppimismotivaation tukeminen 1/2

- Nuori hakeutuu lähtökohtaisesti ympäristöihin, joissa hän motivoituu
- Nuoren siirtyessä toiselle asteelle ensimmäinen opiskeluvuosi merkittävä syrjäytymiskehityksen riskin kasvamisen kannalta
- **Sosiaalisen ympäristön tuki** on tehokas tapa vaikuttaa motivaatioon
- Nuoren oppimismotivaatiota voidaan tukea muun muassa:
 - **Oppimisympäristön muovaamisella** (kehitysvaiheen ja ympäristön yhteensopivuus)
 - Samaistuminen ja yhteisöön kuuluminen
 - Osaamistason nostaminen (sopivan kokoiset haasteet, pätevyyden tunteet)
 - Kokemus siitä, että omaan elämään ja opiskeluun voi vaikuttaa, ja omilla ajatuksilla on merkitystä muille

Oppimismotivaation tukeminen 2/2

– Opettajan monipuolisella ja läsnäolevalla tuella

- Opettaja on nuoren liittolainen, ei vastustaja!
- Ajan tarjoaminen ja kysymysten kuunteleminen
- Oppimisen huomaaminen ja yrittämisen tukeminen
- Motivoiva ohjaus: onnistumisten osoittaminen, opettajan tuki onnistumisten syiden tulkitsemisessä
- Oppimisstrategioiden opettaminen

– Motivoivilla tehtävillä

- Kokemusmaailmaan kiinnittäminen: onko oppimisen tarpeellisuus perusteltu nuorelle hänen **omista lähtökohdistaan?**
- Mahdollisuus valita tehtävien välillä
- Onnistumisen turvaaminen
- Yhteistyön mahdollistaminen (esim. ryhmätyöt, vertaisryhmätoiminta)

Poimintoja oppimispäiväkirjoista

”Opintojen alussa pitäisi panostaa ryhmäyttämiseen ja ryhmähengen luomiseen ja siihen, että jokainen olisi jollain tavalla osallisena edes yhdessä ryhmässä.”

”Oppilaat/opiskelijat arvostavat suuresti sitä, että opettajalla/aikuisella on aikaa kysyä kuulumisia ja keskittyneesti kuunnella vastaus. Kun heillä on tunne, että opettaja välittää heistä myös ihmisinä eikä vain oppijoina, on opiskeltavien sisältöjen esittäminen heille paljon helpompaa.”

”Ennakoiva ja opiskelijatuntemukseen perustuva tehtävien asettaminen kykyihin sopivasti on taitolaji, jota ei nopeasti aina ole mahdollista saavuttaa kurssimuotoisessa järjestelmässä opettajien vaihtuessa tiiviisti.”

”Näkökulman muutos pelkästään yksilön tukemisesta sellaiseen tukeen, joka ulottuu laajemmalle, on nykypäivän ajattelun mukaista.”

Oppimisvaikeuksien vaikutus myöhempään elämään ja suojaavat tekijät

Tiivistelmä Anna-Kaija Elorannan
luennosta

Mitä tiedetään oppimisvaikeuksien yhteyksistä aikuisikään?

- Oppimisen vaikeudet ilmenevät usein **jatkuvina ja sitkeinä**, ja niiden on havaittu vaikuttavan kouluttautumiseen ja työelämään
- Aiemmissa tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että oppimisvaikeuksilla on usein yhteys **hyvinvointiin**, esim.
 - Traumaattiset koulumuistot ja itsetunnon haasteet
 - Psykkiset ja tunne-elämän ongelmat (masennus ja ahdistus)
- Toisaalta tutkimuksissa on löydetty monia kielteisiltä vaikutuksilta **suojaavia tekijöitä**, esim.
 - Oman vaikeuden hyväksyminen ja ”oman jutun” löytäminen
 - Sosiaalinen tukiverkosti: perhe, ystävät, opettajat
 - Sinnikkyys

Seurantatutkimuksen tuloksia

- Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä Niilo Mäki Instituutin ja Jyväskylän perheneuvolan ylläpitämällä Lastentutkimusklinikalla lapsena käyneiden aikuisten (20-40-v) elämään kuuluu
- **Yhteenveto** tuloksista:
 - Oppimisvaikeudet ovat riski koulutuksen puutteeseen, työllistymisen vaikeuksiin ja mielenterveysongelmiin myös Suomessa
 - Nuoruusvaiheella merkityksellinen rooli: oppimisvaikeudet kohottavat riskiä mielenterveysongelmille nuoruudessa, mikä puolestaan vaikuttaa aikuisiän riskiin
 - Lähiympäristön tuki nuoruudessa oli yhteydessä oppimisvaikeuden lievenemiseen aikuisuudessa
- Mitä voidaan sanoa tulosten perusteella?
 - Erityispedagogisen tuen tulee seurata nuoren mukana toiselle asteelle ja aikuisuuden kynnykselle saakka
 - Kokonaisvaltainen tuki ja varhainen mielenterveysongelmien tunnistaminen

Poimintoja oppimispäiväkirjoista

"Oma ymmärrykseni on, että tällä hetkellä toisella asteella oppimisvaikeuksiin saatava tuki on vähäistä. Moni nuori putoaa tyhjän päälle siirtyessään toiselle asteelle peruskoulussa saadun erityisopetuksen tuen ja muun ohjauksen jälkeen."

"Minulle uutta se, miten erityinen rooli nuoruusvaiheessa saadulla tuella ja kannustuksella on. Lukiossani alkuvaiheen erilaiset kartoitukset ja muut tukitoimet ovat melko hyvät, mutta siitä huolimatta sekä pudokkaita että alisuoriutujia on. Uuden opetussuunnitelman myötä tämä voisikin olla yksi erityinen kehittämiskohde koulussamme."

"Oppimisvaikeuksien kanssa työskennellessä opettajakaan ei aina voi välttää riittämättömyyden tunteita etenkin tietäessään, miten pysyvästä ilmiöstä on kyse. Kuunteleminen, läsnäolo ja ymmärtävän otteen merkitys korostuivat myös oppimisvaikeuksien kanssa eläneiden kommentteissa."

"Erityisopettajan aikaa tulisi varata myös kodin tiedottamiseen ja tarvittaessa ohjeistamiseen lukivaikeuden haastaessa nuoren opiskelua lukiossa."

OPH hankkeiden
tuotoksia löydät
[täältä!](#)

Tutustu muihin NMI:n
koulutuksiin osoitteessa
koju.nmi.fi